

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه سیستان و بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی کشاورزی - اقتصاد کشاورزی

عنوان:

**بررسی مزیت نسبی تولید محصولات گرمسیری در
استان سیستان و بلوچستان (مطالعه موردی خرما و
موز)**

استاد راهنما:

دکتر نظر دهمرده

استاد مشاور:

دکتر احمد اکبری

تحقیق و نگارش:

آزاده دلیری

دی ۱۳۹۰

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی مزیت نسبی تولید محصولات گرمسیری استان سیستان و بلوچستان (مطالعه موردی خرما و موز) دوره کارشناسی ارشد مهندسی کشاورزی- اقتصادکشاورزی توسط آزاده دلیری با راهنمایی استاد دکتر نظر دهمرده تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

نام و امضاء دانشجو: آزاده دلیری

این پایان نامه ۶ واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۴ توسط هیئت داوران بررسی و درجه بسیار خوب به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما:	دکتر نظر دهمرده	
استاد مشاور:	دکتر احمد اکبری	
داور ۱:	دکتر مصیب پهلوانی	
داور ۲:	دکتر محمود صبحی	

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب آزاده دلیری. تعهد می کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: آزاده دلیری

امضاء

تقدیم به:

پدر و مادرم

که شمع وجودشان در زندگی همواره فرا راهم بوده و هست

به پاس قطره ای از دریای محبت، ایثار و فداکاریشان؛

نور وجودشان تا ابد پرتو افشان باد.

سپاسگزاری

سپاس و ستایش خداوند مهربان و بلند مرتبه را که توان زندگی و پیمودن این دوران مملو از خاطره و تعلیم را به من عطا فرمود. امید زندگیم ، خانواده ام ، بویژه پدر و مادر دلسوزم که بدون دلسوزی ها، مهربانی ها و ارشاداتشان موفقیتم میسر نبود سپاسی بی پایان نثار می کنم. اینک که این رساله به انجام رسیده است وظیفه خود می دانم از جناب آقای دکتر نظر دهمرده که با راهنمایی های بی دریغ و بسیار ارزنده شان در تمام دوران تحصیل بخصوص انجام این تحقیق مرا یاری نمودند ، مراتب تشکر و قدردانی خود را ابراز دارم و همچنین از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر احمد اکبری بخاطر زحمات قابل ستایش و مملو از آموزندگیشان صمیمانه سپاسگزارم. و همچنین از جناب آقای دکتر مصیب پهلوانی و جناب آقای دکتر محمود صبحی که داوری پایان نامه اینجانب را بر عهده داشته اند کمال تشکر و قدردانی را دارم. از زحمات بی دریغ سرکار خانم مهندس ماندانا زنگنه سروش بخاطر تمام محبت هایش، نه فقط رهنمودهای بی دریغ و ارزنده شان در تحقیق، تنظیم و تصیح رساله بلکه بخاطر ایمان بخشیدن به کار و تلاش سپاسگزارم.

چکیده:

حضور آگاهانه در بازارهای جهانی بدون تدوین سیاست های مناسب بازرگانی برای بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله ایران غیر ممکن است. از طرف دیگر توجه به صادرات بدون ارزیابی امکانات، قابلیت ها، گرایش ها و ساختار تولیدی کشور امکان پذیر نمی باشد. مزیت نسبی یکی از جنبه های برنامه ریزی اقتصادی می باشد و برنامه ریزی بر اساس مزیت نسبی علاوه بر اینکه باعث افزایش درآمد می گردد، باعث استفاده بهینه از منابع و افزایش بهره وری عوامل تولید می شود. در این تحقیق مزیت نسبی مهمترین محصولات گرمسیری (خرما و موز) استان سیستان و بلوچستان در سال زراعی ۸۹-۱۳۸۸ با استفاده از شاخص های هزینه منابع داخلی (DRC)، شاخص حمایت اسمی از نهاد (NPIC)، حمایت اسمی از بازار محصول (NPC) حمایت موثر از محصول (EPC) و سودآوری خالص اجتماعی (NSP)، از ماتریس تحلیل سیاستی (PAM) استفاده شده است. نتایج بدست آمده نشان داد که تولید هر دو محصول خرما و موز در استان سیستان و بلوچستان دارای مزیت نسبی است. مقادیر شاخص های NPIC, EPC, NPC, DRC به ترتیب برای محصول خرما برابر ۰/۳، ۰/۲۸، ۰/۴۲، ۰/۸۵ و برای محصول موز برابر با ۰/۷۲، ۰/۷۴، ۰/۵۳، ۰/۴۹ گردید. شاخص NPC برای موز و خرما نشان داد که از بازار فروش این محصولات حمایت بعمل نمی آید. محاسبه شاخص NPIC برای هر دو محصول نشان داد که از بازار نهاد برای هر دو محصول حمایت بعمل می آید. در نهایت شاخص EPC نشان داد که اثر مداخلات دولت در بازار نهاد و بازار محصول به زیان تولید کننده است.

کلمات کلیدی: مزیت نسبی، ماتریس تحلیل سیاستی، محصولات گرمسیری، سیستان و بلوچستان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مساله
۴	۳-۱- ضرورت تحقیق
۵	۴-۱- سابقه و پیشینه تحقیق
۷	۵-۱- فرضیات تحقیق
۷	۶-۱- اهداف تحقیق
۷	۷-۱- کاربردهای تحقیق
۸	۸-۱- استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه
۸	۹-۱- نوآوری تحقیق
۸	۱۰-۱- روش تحقیق
۹	۱۱-۱- محدودیت های تحقیق
۱۰	۱۲-۱- منابع و مآخذ فصل اول
۱۱	فصل دوم: ادبیات موضوع
۱۲	۱-۲- مقدمه
۱۲	۲-۲- تاریخچه پیدایش مفهوم مزیت نسبی
۱۴	۳-۲- مفهوم و ماهیت مزیت نسبی
۱۴	۴-۲- مبانی نظری تجارت بین الملل
۱۵	۱-۴-۲- نظریه مرکانتیلیسم
۱۵	۲-۴-۲- نظریه مزیت مطلق آدام اسمیت
۱۶	۳-۴-۲- نظریه مزیت نسبی ریکاردو
۱۶	۴-۴-۲- نظریه هزینه فرصت

۱۷ نظریه مزیت نسبی هکشر و اوهلین
۱۹ نظریه مزیت نسبی لیندر
۱۹ نظریه مزیت رقابتی مایکل پورتر
۲۰ نظریات جدید تجارت
۲۱ بررسی وضعیت کشت خرما در ایران و استان سیستان و بلوچستان
۲۷ بررسی وضعیت کشت موز در ایران و استان سیستان و بلوچستان
۳۲ خلاصه و نتیجه گیری فصل دوم
۳۳ منابع و مآخذ فصل دوم
۳۴	فصل سوم: مروری بر مطالعات گذشته
۳۵ ۱-۳- مقدمه
۳۵ ۲-۳- مطالعات انجام شده در داخل ایران
۴۰ ۳-۳- مطالعات انجام شده در خارج کشور
۴۴ ۴-۳- خلاصه و نتیجه گیری فصل سوم
۴۷ ۵-۳- منابع و مآخذ فصل سوم
۴۷	فصل چهارم: روش شناسی تحقیق
۴۸ ۱-۴- مقدمه
۴۸ ۲-۴- ماتریس تحلیل سیاستی
۵۵ ۳-۴- معیارهای توان رقابت هزینه ای
۵۶ ۴-۴- خلاصه و نتیجه گیری فصل چهارم
۵۷ ۵-۴- منابع و مآخذ فصل چهارم
۵۸	فصل پنجم: یافته های تحقیق
۵۹ ۱-۵- سیمای کلی منطقه مورد مطالعه
۵۹ ۲-۵- جامعه آماری برای تعیین مزیت نسبی خرما و موز از نظر کمی و کیفی
۶۰ ۱-۲-۵- برآورد اندازه و روش نمونه گیری
۶۲ ۳-۵- هزینه های تولید

۷۴	۴-۵- ماتریس تحلیل سیاستی (PAM) برای محصول موز
۷۸	۵-۵- تحلیل حساسیت شاخص های مزیت نسبی موز نسبت به نرخ ارز
۷۹	۶-۵- ماتریس تحلیل سیاستی (PAM) برای محصول خرما
۸۳	۷-۵- تحلیل حساسیت شاخص های مزیت نسبی خرما نسبت به نرخ ارز
۸۵	۸-۵- خلاصه و نتیجه گیری فصل پنجم
۸۶	۹-۵- منابع و مآخذ فصل پنجم
۸۷	فصل ششم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۸۸	۱-۶- نتیجه گیری
۹۰	۲-۶- پیشنهادات اصلی
۹۰	۳-۶- پیشنهادات فرعی
۹۱	۴-۶- پیشنهادات جهت مطالعات آتی
۹۲	منابع و مآخذ
۹۷	پیوست ها

فهرست جدول ها

عنوان جدول	صفحه
جدول ۱-۲. سطح زیر کشت و میزان تولید و عملکرد خرماي کشور.....	۲۴
جدول ۲-۲. سطح زیر کشت و میزان تولید و عملکرد باغات موز کشور.....	۳۱
جدول ۱-۵. تعداد بهره بردار شهرهای مورد مطالعه محصولات خرما و موز.....	۶۱
جدول ۲-۵. تعیین تعداد نمونه ۴ شهرستان استان سیستان و بلوچستان.....	۶۱
جدول ۳-۵. مقایسه توابع از نظر معنی داری پارامترها در محصول موز.....	۶۸
جدول ۴-۵. مقایسه توابع از نظر معنی داری پارامترها در محصول خرما.....	۶۹
جدول ۵-۵. قیمت سایه ای کودهای شیمیایی در سال ۱۳۸۸.....	۷۰
جدول ۶-۵. محاسبه هزینه های بازاری و سایه ای موز.....	۷۴
جدول ۷-۵. محاسبه درآمدهای بازاری و سایه ای موز.....	۷۵
جدول ۸-۵. هزینه های تولید یک هکتار موز به تفکیک بازاری و سایه ای.....	۷۵
جدول ۹-۵. ماتریس (PAM) محاسبه شده برای موز در استان.....	۷۶
جدول ۱۰-۵. محاسبه شاخص های مزیت نسبی در تولید موز.....	۷۶
جدول ۱۱-۵. تحلیل حساسیت شاخص های مزیت نسبی موز نسبت به تغییرات نرخ ارز.....	۷۸
جدول ۱۲-۵. تحلیل حساسیت شاخص DRC موز نسبت به تغییرات قیمت جهانی.....	۷۸
جدول ۱۳-۵. محاسبه هزینه های بازاری و سایه ای خرما.....	۸۰
جدول ۱۴-۵. محاسبه درآمدهای بازاری و سایه ای خرما.....	۸۰
جدول ۱۵-۵. هزینه های تولید یک هکتار خرما به تفکیک بازاری و سایه ای.....	۸۱
جدول ۱۶-۵. ماتریس (PAM) محاسبه شده برای خرما در استان سیستان و بلوچستان.....	۸۱
جدول ۱۷-۵. محاسبه شاخص های مزیت نسبی در تولید خرما.....	۸۲
جدول ۱۸-۵. تحلیل حساسیت شاخص های مزیت نسبی خرما نسبت به تغییرات نرخ ارز.....	۸۳
جدول ۱۹-۵. تحلیل حساسیت شاخص DRC نسبت به تغییرات قیمت جهانی این محصول.....	۸۴
جدول ۱-۶. شاخص های مزیت نسبی محاسبه شده برای دو محصول باغی (خرما و موز) سال.....	۸۹

فهرست اشکال

صفحه	عنوان شکل
۲۷.....	شکل ۱-۲. توزیع میزان تولید خرماي استان سيستان و بلوچستان

فصل اول

کلیات تحقیق

در حال حاضر با توجه به تغییرات و نوسانات قیمت نفت و آسیب پذیری شدید اقتصاد تک محصولی لزوم بازنگری ژرفی را در سیاستهای توسعه اقتصادی کشور به منظور یافتن راههایی که منجر به توسعه درآمدهای غیر نفتی شود ایجاد می کند. با توجه به اهمیتی که بخش کشاورزی در اقتصاد ایران دارد، حدود یک سوم صادرات غیر نفتی ایران از بخش کشاورزی صورت می گیرد، و با توجه به ارزش بری پائین این بخش نسبت به سایر بخشهای اقتصادی کشور و عدم وابستگی آن به تکنولوژی پیچیده، می توان با توسعه صادرات محصولاتی که از نظر شرایط اقلیمی، اقتصادی و فرهنگی دارای برتری نسبی باشند بخشی از ارزش مورد نیاز کشور را تامین نمود. یکی از بخشهای اقتصادی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که می تواند در اشتغالزایی، ایجاد درآمد، ارزش آوری و در توسعه اقتصادی نقش موثرتری داشته باشد بخش کشاورزی است. با توجه به اهمیت محصولات گرمسیری همچون خرما، موز در ایجاد اشتغال و درآمد برای گروهی فراوان از تولید کنندگان محصولات کشاورزی، بررسی روند تغییرات مزیت نسبی تولید این محصولات دارای اهمیت است. تحقیق و مطالعه در خصوص مزیت نسبی آن و ارزیابی وضعیت حمایتی این محصولات با استفاده از شاخصهای مربوطه از اهمیت بسزایی در امر برنامه ریزی و سیاستگذاری بخش کشاورزی برخوردار است (رفاهیت و همکاران، ۱۳۷۸).

از آنجائیکه کشاورزی در استان سیستان و بلوچستان از اهمیت فراوانی برخوردار است و اکثر مردم این استان از این راه امرار معاش می کنند.

و از آنجائیکه خرما یکی از محصولات بسیار مهم کشور است که از دوران باستان تاکنون کشت می شود. این محصول یک غذای طبیعی و پرارزش می باشد و خوراک مهمی برای کودکان، شاهان و فقیران در همه ادوار تاریخ بوده است. خرما چه از نظر تغذیه و سلامت و چه از نظر اقتصادی دارای اهمیت ویژه ای می باشد. خرما از محصولات مهمی است که می تواند در تأمین نیازهای بازار داخلی و نیز صادرات غیر نفتی کشور نقش مهمی ایفا کند و می توان با ایجاد و گسترش صنایع فرآوری و تبدیلی مرتبط با آن، ارزش افزوده بیشتر، صادرات محصولات با ارزش تر و اشتغال مناسب در مناطق خرما خیز را تضمین کند، از اینرو تولید، فرآوری و صادرات خرما از اهمیت ویژه ای برخوردار است. خرما به دلیل ویژگی های منحصر به فرد نظیر مقاومت به خشکی و کم آبی، تحمل شرایط نامساعد آب و خاک در زمره معدود گونه های گیاهی است که توانسته گسترش و اسکان انسان در سرزمین های گرم و غیر حاصلخیز دنیای قدیم را امکان پذیر سازد. (هاشم پور، ۱۳۷۸)

در این تحقیق تلاش می شود تا میزات توان رقابتی و مزیت نسبی تولید محصولات گرمسیری (خرما و موز) در استان سیستان و بلوچستان بر مبنای داده های مقطعی ۱۳۸۹-۱۳۸۸ و با استفاده از شاخصهای مختلف مزیت نسبی مشخص شود. و همچنین با شناسایی محصولات سودآور با قدرت رقابتی بالا کشاورزان به سمت مناسب هدایت شوند.

۱-۲- بیان مساله:

در جهان امروز به دلیل گسترش بازارهای جهانی و افزایش توان رقابتی روز افزون بین کشورهای صادر کننده برای تولید محصولات خود به کشورهای متقاضی جهان، کشورها می توانند نقش فعال و مفیدی را در صحنه تجارت جهانی ایفا کنند که در زمینه تولید و صدور کالا از مزیت نسبی برخوردار باشند. توجه به مزیت نسبی فعالیتهای مختلف اقتصادی، یکی از جنبه های مهم برنامه ریزی اقتصادی برای تولید صادرات و واردات یک کشور محسوب می شود زیرا قادر است توانایی کشور یا منطقه ای را در تولید کالا با هزینه کمتر تخمین بزند در شرایط حاضر که جهانی شدن اقتصاد سرعت شتابانی گرفته و عقب نماندن از این موضوع مستلزم رقابت پذیری می باشد یکی از ابزارهای کارآمد در تعیین میزان رقابت پذیری، مزیت نسبی می باشد (طوسی و اردستانی، ۱۳۸۸).

با توجه به اینکه استان سیستان و بلوچستان دارای اقلیم مناسب برای کشت محصولاتی از قبیل خرما، موز می باشد و در این میان اکثر زمین های کشاورزی این استان به کشت محصولات گرمسیری از جمله خرما اختصاص یافته است. استان سیستان و بلوچستان یکی از مستعد ترین مناطق تولید خرما و موز در ایران است. کل سطح زیر کشت محصولات باغی استان در سال زراعی ۸۹-۱۳۸۸ ، ۶۷۷۵۸/۱۸۵ هکتار می باشد که از این میزان ۴۴۸۵۷/۷۸۱ هکتار آن سطح زیر کشت خرما و ۴۷۶۷/۸۶۵ هکتار آن را سطح زیر کشت موز تشکیل می دهد. از مجموع سطح زیر کشت باغات استان ۶۲ درصد به کشت خرما، ۷/۱ درصد به کشت موز، ۱۵/۶ درصد به کشت میوه های دانه ریز ، ۴/۵ درصد به کشت مرکبات و ۱/۵ درصد به کشت میوه های هسته دار، ۹/۵ درصد به کشت میوه های خشک و بقیه به کشت سایر میوه های گرمسیری اختصاص دارد. از کل سطح زیر کشت نخلستانهای خرمای کشور با احتساب درختان پراکنده در سال ۱۳۸۷ حدود ۲۴۴ هزار هکتار برآورد شده است که بیشترین سطح بارور خرما در کشور با ۱۷ درصد به استان سیستان و بلوچستان تعلق دارد. میزان تولید خرمای کشور حدود ۱ میلیون تن برآورد شده که استان سیستان و بلوچستان با ۱۵/۱ درصد تولید خرمای کشور رتبه سوم را در تولید خرما در کشور دارا می باشد. کل سطح زیر کشت باغات موز کشور در

سال ۱۳۸۷ حدود ۵۸۵۵ هکتار برآورد شده که بالاترین سطح زیر کشت موز با ۹۷/۸ درصد به استان سیستان و بلوچستان تعلق دارد. کل تولید موز کشور ۱۱۴۹۰۱ تن برآورد شده که استان سیستان و بلوچستان با ۹۷/۵ درصد تولید موز کشور رتبه اول را در تولید موز کشور دارا می باشد (آمارنامه محصولات باغی، ۱۳۸۷).

اساساً تولید یک محصول براساس هدفهای مختلف صورت می گیرد . در سطح خرد، هدف تولیدکنندگان حداکثرسازی سود بازاری است. در حالی که در سطح کلان سیاستگذاران درصدد حداکثرسازی منافع و سود اجتماعی یا افزایش ضریب خود کفایی محصول هستند. لذا بررسی محصولات مختلف این امکان را به سیاستگذاران می دهد که با طراحی و ارائه الگویی مناسب، تولید کنندگان را به سمت تولید محصولی با حداکثر سودآوری اجتماعی هدایت کند. در این تحقیق تلاش می شود تا میزات توان رقابتی و مزیت نسبی تولید محصولات گرمسیری در استان سیستان و بلوچستان بر مبنای داده های مقطعی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ و با استفاده از شاخصهای مختلف مزیت نسبی مشخص شود. همچنین با شناسایی محصولات سودآور با قدرت رقابتی بالا کشاورزان به سمت مناسب هدایت شوند. سوال اصلی که در این تحقیق به آن پاسخ داده خواهد شد عبارتست از اینکه آیا استان سیستان و بلوچستان در تولید محصولات گرمسیری (خرما و موز) از مزیت نسبی برخوردار می باشد؟

۳-۱ - ضرورت تحقیق:

محصولات گرمسیری از جمله خرما جزء محصولات عمده کشاورزی ایران می باشند و از منابع مهم برای تحصیل درآمد ارزی برای کشور می باشند. همچنین نقش عمده ای در امنیت غذایی و تامین نیازهای بدن انسان دارند. بررسی مزیت نسبی محصولات مختلف این امکان را به سیاستگذار می دهد که با طراحی و ارائه الگوی مناسب، تولیدکنندگان را به سمت تولید محصولی با حداکثر سودآوری اجتماعی هدایت کند. در بین محصولات کشاورزی محصولات گرمسیری عمدتاً جزء محصولات راهبردی هستند و تحقیق و مطالعه در خصوص مزیت نسبی آنها و ارزیابی وضعیت حمایتی این محصولات با استفاده از شاخصهای مربوطه از اهمیت بسزایی در امر برنامه ریزی و سیاستگذاری بخش کشاورزی برخوردار است. به بیان دیگر دنیای امروز دنیای رقابت اقتصادی است و هر کشوری برای حفظ استقلال سیاسی و اقتصادی خود ناگزیر است در طراحی برنامه های اقتصادی دقیق و فراگیر عمل نماید (شجری، ۱۳۷۹). در زمان حاضر که مسئله ی جهانی شدن تجارت و عضویت یا عدم عضویت کشور در سازمان تجارت جهانی مطرح است ، شناسایی مزیت های نسبی بخش های گوناگون اقتصادی در مناطق و استان های کشور برای برنامه ریزی های اقتصادی مفید و لازم است. مزیت

نسبی به عنوان اصلی که هم در برنامه ریزی های تولید و هم در برنامه ریزی های تجاری کاربرد ی گسترده دارد ، در این میان دارای اهمیت است در این رابطه، یکی از مسائلی که نشان دهنده اهمیت و کاربرد مزیت نسبی در اقتصاد تولید محصولات است، گسترش تولید و تجارت و نحوه تأثیر آن بر روابط بین المللی کشورها می باشد. (نجفی و میرزایی، ۱۳۸۲) مزیت نسبی یکی از ابزارهایی است که در جریان تصمیم گیری برای تولید و تجارت محصولات از اهمیت خاصی برخوردار است . به طور کلی، اهمیت مزیت نسبی در جوامع و کشورها در قالب سیاست های جایگزینی واردات و توسعه صادرات خود را نشان می دهد. بر این اساس محصولات صادرشونده مزیت نسبی بیشتری نسبت به محصولات جایگزینی واردات دارند. (زارع، ۱۳۸۱) ایران در تولید و صادرات محصولات کشاورزی به لحاظ شرایط اقلیمی استعداد ویژه ای دارد . علاوه بر این، قرارگیری ایران در شاهراه ارتباطی سه قاره قدیم موجب گسترش روابط تجاری ایران با دیگر کشورها شده است. (عبد شاهی، ۱۳۷۸) بررسی آمار و ارقام بازرگانی خارجی در دوره های گذشته بیانگر بیشتر بودن سهم واردات از صادرات می باشد . بر این اساس نکته سوال برانگیز این است که چرا ایران با داشتن شرایط ویژه اقلیمی و همچنین موقعیت استراتژیک در منطقه، تولید داخل آن رشد نکرده است؟ بنابراین، لزوم توجه عمیق تر به مسئله تولید کشاورزی و تمرکز بر روی مزیت نسبی آنها بیش از پیش احساس می شود.

۴-۱ - سابقه و پیشینه تحقیق

در این بخش به طور خلاصه به بررسی مطالعاتی که در این زمینه صورت گرفته می پردازیم. بررسی دقیق تر مطالعات در این زمینه در فصل ۳ صورت خواهد گرفت. جهت بحث و بررسی مطالعات ، آنها را به دو قسمت تقسیم می کنیم .

۱- مطالعات داخلی

۲- مطالعات خارجی

ما در ابتدا به مطالعات داخلی که در زمینه بررسی مزیت نسبی انجام شده می پردازیم و در نهایت به مطالعات خارجی که در این زمینه صورت گرفته خواهیم پرداخت.

انویه تکیه (۱۳۸۶) به بررسی مقایسه مزیت نسبی صادرات سیب ایران با کشورهای عمده صادرکننده این محصول پرداخت. این مقاله به بررسی وجود یا نبود مزیت نسبی صادرات سیب درختی ایران و روند مزیت - تغییرات آن طی دوره زمانی ۱۳۶۲-۷۸ و همچنین به بررسی جایگاه و درجه رقابتی این محصول در بین کشورهای عمده صادرکننده جهان طی دوره ۱۹۹۵-۹۹ می پردازد. به این منظور از شاخصهای مزیت نسبی

آشکار ، مزیت نسبی آشکار متقارن و کای دو استفاده شده است. نتایج مطالعه حاضر حاکی از آن است که در طول دوره مورد بررسی ، ساختار صادراتی سیب ایران با نبود ثبات همراه بوده و موقعیت رقابتی ایران در مورد این محصول تضعیف شده است. بررسی دقیق جایگاه رقابتی سیب ایران در بین محصولات کشاورزی در مقایسه با کشورهای عمده صادرکننده سیب نشاندهنده بهبود این وضعیت است ، به طوری که ایران بعد از کشورهای شیلی ، افریقای جنوبی و نیوزلند به لحاظ مزیت نسبی صادرات در مقام چهارم قرار گرفته است (انویه تکیه، ۱۳۸۶).

نظر دهمرده و مهرداد فقیه زاده(۱۳۸۵) به بررسی تاثیر سیاست های حمایتی دولت در مزیت نسبی محصولات منتخب پرداختند. نتایج تحقیق نشان می دهد که برمبنای PAM زراعی استان سیستان و بلوچستان به روش ماتریس بر ای همه محصولات NPC محصولات گندم، جو و ذرت فاقد مزیت نسبی می باشند. شاخص DRC شاخص مورد بررسی نشان دهنده اعطای یارانه غیر مستقیم از طرف دولت برای تولید محصول و حمایت از تولید برای همه محصولات مورد بررسی در استان سیستان و بلوچستان نشان دهنده EPC می باشد شاخص برای محصولات جو و NSP مداخلات دولت در بازار نهاده ها و محصول به نفع تولیدکننده بوده است. شاخص ذرت منفی است که نشان می دهد تولید و صادرات این دو محصول سودآور نیست و این شاخص برای محصولات هندوانه ، گوجه فرنگی، گندم و پیاز مثبت می باشد که نشان می دهد تولید و صادرات محصولات مذکور دارای توجیه اقتصادی می باشد و مقرون به صرفه است ولی محصولات هندوانه ، گوجه فرنگی و پیاز مزیت نسبی دارند البته در مورد محصول گندم با توجه به عدم مزیت نسبی این محصول به واسطه حمایت های دولت، تولید و صادرات آن برای تولید کننده سودآور می باشد.(دهمده و همکاران، ۱۳۸۵)

در ادامه به بررسی مطالعاتی که در خارج از کشور صورت گرفته است می پردازیم.

چینا کانا پیران و همکاران(۲۰۰۶) به بررسی مزیت نسبی وعدم مزیت نسبی محصولات باغی در پاپوانیو جونیا(PNG) پرداخته اند. آنها به بررسی و تجزیه و تحلیل چهار محصول که نقش مهمی در صنایع پشین داشته و به توسعه اقتصادی کمک میکند پرداختند این چهار محصول شامل (قهوه ، آناناس، کاکائو ونخل روغنی) می باشد . در این مطالعه هدف اصلی تعیین مزیت نسبی بوده و پاسخ به این سوال که آیا صنایع وابسته بایستی از طرف دولت حمایت شوند یا نه ؟ در این تحقیق از ماتریس تحلیل سیاستی (PAM) استفاده شده است. نتایج نشان می دهد که قهوه ، کاکائو ونخل روغنی در مقیاس بین المللی ودر همه سطوح مورد

مطالعه دارای مزیت نسبی هستند. آنالیز حساسیت نیز بیانگر این مطلب است که بدون تغییر نرخ ارز، اگر قیمتها ۳۰٪ کاهش یابد آنگاه مزیت نسبی از بین می رود. (چیناکانایپیران و همکاران، ۲۰۰۶)

مهندتی و سامارند و همکاران (۲۰۰۳) به بررسی رقابت محصول پنبه در هندوستان پرداختند. آنان جهت بررسی از ماتریس تحلیل سیاستی استفاده کردند. در این مطالعه آنان از ماتریس تحلیل سیاستی جهت تعیین کاشت بین ۵ محصول در ایالات مختلف هندوستان پرداختند. ماتریس تحلیل سیاستی نشان می دهد که با توجه به اینکه شاخص DRC در ۴ ایالت از ۵ ایالت دارای مزیت نسبی است ولی پنبه در دومین ایالت از نظر تولید پنبه (ماهراشتر) دارای مزیت نسبی نیست. همچنین مطالعات نشان می دهد که در ۴ ایالت پنجاب، هاریانا، گجرات و آندراپرادش پنبه محصول کارآمد نبوده و برنج دارای مزیت نسبی بهتری نسبت به پنبه می باشد. (مهندتی و سامارند، ۲۰۰۳)

۱-۵- فرضیه های تحقیق:

به منظور دستیابی به اهداف فوق فرضیه های زیر انتخاب شده و مورد آزمون قرار می گیرند:

- ۱- استان سیستان و بلوچستان در تولید محصولات گرمسیری (خرما، موز) از مزیت نسبی برخوردار است.
- ۲- ضریب شاخص حمایت اسمی از نهاده (NPIC) در محصولات گرمسیری (خرما و موز) کوچکتر از یک است.
- ۳- ضریب حمایت اسمی از محصول (NPC) در محصولات گرمسیری (خرما و موز) کوچکتر از یک است.
- ۴- مداخلات دولت در زمینه حمایت از محصولات (خرما و موز) در کل به نفع تولید کننده آن نبوده است.

۱-۵- اهداف تحقیق:

مزیت نسبی تولید معیاری برای بررسی سودآوری بازاری و اجتماعی یک پروژه است و این موضوع با توجه به محدودیت منابع بسیار حائز اهمیت است. در این تحقیق تلاش می شود که شاخصهای مزیت نسبی برای تولید خرما و موز در استان سیستان و بلوچستان بکار گرفته شود و در این زمینه اهداف زیر مورد نظر است:

- ۱- تعیین مزیت نسبی تولید محصولات گرمسیری (خرما، موز) در استان سیستان و بلوچستان از طریق روش

ماتریس تحلیل سیاستی (PAM)

- ۲- ارزیابی اقتصادی تولید محصولات گرمسیری (خرما، موز) در استان سیستان و بلوچستان

۱-۷- کاربردهای تحقیق

شناخت مزیت های نسبی کشاورزی استان و رتبه بندی محصولات، می تواند میزان رقابت پذیری این محصولات را در میدان رقابت جهانی ارزیابی کند. به برنامه ریزان اقتصادی کمک کند تا با توجه به تصویری

که از آینده برایشان متصور است، با ابزار سیاستگذاری صحیح از وضعیت موجود به سمت وضعیت مطلوب حرکت کنند.

۸-۱- استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه

سازمان جهاد کشاورزی، بنگاههای اقتصادی، سازمان برنامه و بودجه و دانشجویان و دانشگاهیان می توانند از نتایج این پایان نامه استفاده کنند.

۹-۱- نوآوری تحقیق:

در این تحقیق علاوه بر این که ماتریس تحلیل سیاستی برای محصولات گرمسیری استان سیستان و بلوچستان از جمله (خرما و موز) برای سال ۱۳۸۸ محاسبه شده است. شاخص های تعیین مزیت نسبی شامل هزینه منابع داخلی (DRC)، شاخص ضریب حمایت اسمی از نهاده ها (NPIC)، شاخص حمایت اسمی از بازار محصول (NPC)، شاخص حمایت موثر از محصول (EPC) شاخص توان رقابت داخلی (UCd)، و شاخص توان رقابت صادراتی (UC_x) نیز محاسبه گردید. همچنین جهت تعیین قیمت سایه ای آب، توابع تولیدی کاپ داگلاس، ترانسندنتال، ترانسلوگ و درجه دوم مورد بررسی و تحقیق قرار گرفت که در نهایت با انجام آزمون های مختلف که در ادامه خواهد آمد مدل پیشنهادی انتخاب گردید.

۱۰-۱- روش تحقیق:

در انجام این تحقیق پس از بررسی تحقیقات انجام شده در زمینه مزیت نسبی در داخل و خارج کشور و نیز بدست آوردن اطلاعات لازم از طریق مطالعات کتابخانه ای، مراجعه به ادارات و موسسات مطلع و اینترنت در مورد وضعیت کشت و تولید محصولات گرمسیری از جمله خرما و موز در جهان، ایران و استان سیستان و بلوچستان، به جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشگری و با روش نمونه گیری تصادفی ساده دو مرحله ای از میان تولید کننده گان خرما و موز استان سیستان و بلوچستان پرداخته شده و با استفاده از اطلاعات پرسشنامه ها، هزینه ها و درآمد های یک هکتار در سال زراعی ۸۹-۸۸ محاسبه گردید.

برای بررسی مزیت نسبی یک کالا روشهای زیادی وجود دارد اما یکی از بهترین روشها، روش ماتریس تحلیل سیاستی که به اختصار (PAM) نامیده می باشد. این روش محقق را قادر می سازد تا در کنار محاسبه مقادیر برآوردگرها به تحلیل سیاسی نیز بپردازد و توصیه های سیاستی مناسبی ارائه کند. در این تحقیق تلاش می شود تا میزان توان رقابتی و الویت کشت برخی محصولات گرمسیری استان اعم از خرما، موز